

DU ÄR LURAD

Naturlig samverkan eller demokratiskt problem?

Om LO, pengarna och partiet

KLAS HJORT

FREDRIK SEGERFELDT

4

TIMBRO

UPPDRAK SVERIGE 2006

Naturlig samverkan eller demokratiskt problem

Om LO, pengarna och partiet

KLAS HJORT

FREDRIK SEGERFELDT

TIMBRO

Maj 2006

ISBN 91-7566-617-0

Timbro, Box 5234

102 45 Stockholm

tel 08-587 898 00

fax 08-587 898 55

info@timbro.se

www.timbro.se

4

INNEHÅLL

Inledning (3)

Frivilligheten (6)

DET PÅTAGLIGA (6)

DET SUBTILA (7)

Möjligheten att påverka LO (11)

En internationell utblick (15)

Avslutning (16)

NOTER (18)

LITTERATUR (21)

Inledning

I februari 2006 ordnade socialdemokraterna och LO gemensam valupptakt i Örebro. Den facklig-politiska samverkan mellan arbetarrörelsens två grenar skulle befästas och valarbetarna peppas. I samband med Örebromötet överlämnade facket en check på 60 miljoner kronor till partiet. Tydligare än så kunde samarbetet inte illustreras.

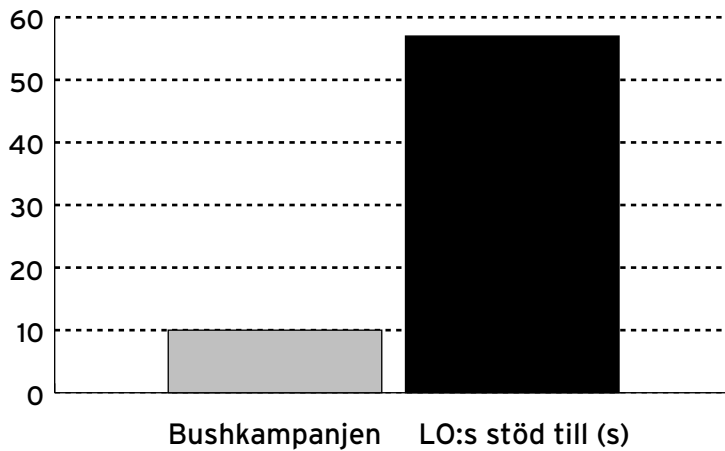
Dessa 60 miljoner kontant utgör dock bara en bråkdel av det totala stöd LO ger till socialdemokraterna under en mandatperiod. Till skillnad mot i exempelvis USA finns det i vårt land ingen seriös debatt kring finansieringen av valkampanjer. Det finns inte heller några lagar och strikta regler för hur mycket enskilda givare får skänka till kampanjer, eller för hur dessa pengar ska redovisas. Vare sig LO eller socialdemokraterna behöver därför någonsin öppet redogöra för miljonrullningen. Den som vill ha en helhetsbild av de ekonomiska aspekterna på denna facklig-politiska samverkan får i stället förlita sig på uppskattningar som gjorts av utomstående.

I en rapport och i en motion till riksdagen har den folkpartistiske riksdagsledamoten och ekonomiprofessorn Carl B Hamilton gjort en ambitiös uppskattning av LO:s totala stöd till socialdemokraterna i valrörelsen 2002. Hans slutsats blev 516 miljoner, det vill säga drygt en halv miljard.¹ Utslaget på 9 miljoner svenskar blir det ca 57 kronor per invånare.²

Det brukar hävdas att den amerikanska demokratin till stor del styrs av ekonomiska intressen som köper sig politisk makt genom att ge ekonomiskt stöd till politiker som stiftar lagar till förmån för bidragsgivarna. Enligt den amerikanska valmyndigheten satsade Bushkampanjen i det senaste presidentvalet 360 miljoner dollar.³ Det motsvarar 2 miljarder 808 miljoner kronor.⁴ Utslaget på USA:s drygt 290 miljoner invånare blir det ca 9,5 kronor per invånare.⁵

LO satsade alltså sex gånger mer pengar per capita på en socialdemokratisk seger i valet 2002 än vad Bush spenderade i presidentvalskampanjen 2004.

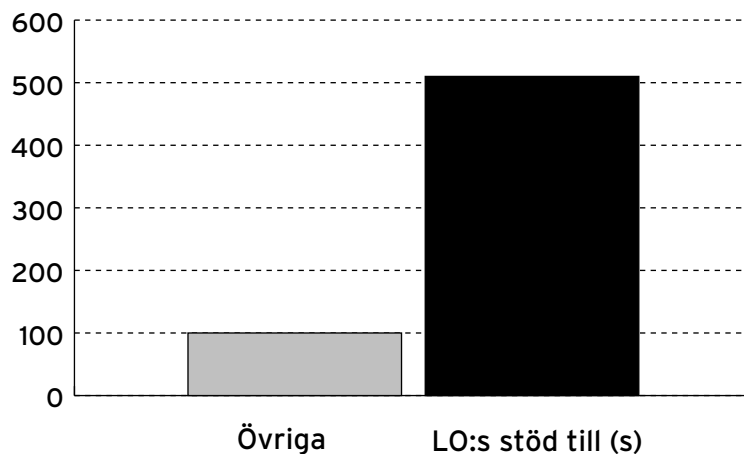
Figur 1: LO:s stöd till socialdemokraterna i valet 2002 samt Bushkampanjens utgifter i presidentvalet 2004, omräknat till kronor per invånare.

Källa: Carl B Hamilton, riksdagsmotion 2004/05:K334 samt amerikanska valmyndigheten (Federal Elections Commission).

Summan 516 miljoner får också övriga partiers valbudgetar att blekna i jämförelse. Faktum är att socialdemokraterna, bara genom LO:s stöd, har över fem gånger mer resurser till sitt förfogande än alla andra partier tillsammans. Utöver detta får partiet pengar i form av partistöd, inkomster från a-lotteriet, privata gåvor etc.

Figur 2. Övriga partiers sammanlagda valbudgetar och LO:s stöd till (s) i valet 2002 i miljoner kronor.

Källa: Carl B Hamilton, riksdagsmotion 2004/05:K334.

LO:s pengar skänks inte utan villkor. Att både LO:s ordförande Wanja Lundby-Wedin (ordinarie) och IF Metalls ordförande Stefan Löfven (suppleant) sitter i partistyrelsens verkställande utskott, samt att arbetslivsminister Hans Karlsson har en bakgrund som avtalssekreterare och förste vice ordförande i LO, är väl känt. Men organisationen får inte bara positioner i utbyte mot miljonerna utan också ett mycket stort inflytande över den förda politiken.

I andra länder och sammanhang brukar särintressen som köper sig politiska resultat försöka undvika att detta kommer ut i öppen dag. Det gör inte LO. I organisationens *Valhandbok 2002* står det uttryckligen:

”Vi vet att det är LO:s medlemmar som bestämmer vilka som får bilda regering i det här landet.”

Landsorganisationen redovisar också i ett dokument tillgängligt på Internet exakt vilken politik man fått för pengarna. Dokumentet går igenom 14 krav som LO ställde på socialdemokraterna inför valet 2002, och frågar vad som hänt med dessa.

”Svaret är att LO:s krav nått olika långt, men på så gott som alla områden har det hänt något”, skriver rapportens författare.⁶

Det måste ses som bra genomslag hos en regering som är beroende av två stödpartier, varav åtminstone det ena inte känner någon lojalitet med LO.

LO:s täta samarbete med socialdemokraterna stöds dock inte av medlemmarna. I valet 2002 röstade klart färre än hälften, 45,6 procent, av LO-medlemmarna på socialdemokraterna.⁷ Opinionsundersökningar visar också att en stor majoritet av medlemmarna motsätter sig att deras medlemsavgifter går till socialdemokraterna.

När de konfronteras med ovanstående fakta brukar arbetarrörelsens representanter försvara sig ungefär så här:

”Borgarna blir alltid upprörda över att den svenska arbetarklassen valt att sluta sig samman i fackföreningar, för att på så sätt finna gemensam styrka. Men det är frivilligt att vara med i facket och besluten om facklig-politisk samverkan har tagits av LO i demokratisk ordning.”⁹

Ovanstående försvarslinje bygger på två idéer: (1) att det verkligen är frivilligt att vara med i facket och (2) att LO:s beslutsprocesser fungerar så att medlemmarnas vilja återspeglas i organisationens agerande. Denna rapport behandlar dessa två frågor. Vid närmare granskning blir det tydligt att det i realiteten inte kan sägas vara helt frivilligt att vara med i facket och att det är mycket svårt för människor som inte ”delar arbetarrörelsens värderingar” att få gehör för sina ståndpunkter inom LO och organisationens medlemsförbund.

Frivilligheten

Påståendet att medlemskap i ett fackförbund är frivilligt stämmer såtillvida att det enligt lag, i motsats till ett land som Österrike, inte är obligatoriskt att vara ansluten till ett fackförbund. Även om avgiften automatiskt dras från lönen varje månad, är det en aktiv handling att gå med i ett fackförbund. Det har 80 procent av den yrkesverksamma befolkningen valt att göra.¹⁰ Men det finns en rad faktorer och mekanismer som politiker skapat för att göra det gynnsamt för individen att vara fackligt ansluten, och som tillsammans gör det svårt att stå utanför. Det handlar om lagar, institutioner och funktioner som har skapat starka incitament och om abstrakta företeelser som verklighetsbeskrivning och historieskrivning.

DET PÅTAGLIGA

En stor del av arbetslivets villkor avgörs i förhandlingar mellan de fackliga organisationerna och arbetsgivarna i stället för av riksdag, regering och myndigheter. Det handlar exempelvis om löner, pensioner och arbetstider. I Sverige hanteras fler frågor än i andra länder av arbetsmarknadens parter i stället för av det politiska systemet.

Ovanstående resonemang innebär dock inte att Sverige saknar lagstiftning på arbetsmarknadens område. Det finns ett antal lagar som gör det särskilt svårt för exempelvis en byggnadsarbetare, ett sjukvårdsbiträde eller någon annan som arbetar inom LO-förbundens avtalsområde att stå utanför facket.

Enligt medbestämmandelagen (MBL) är ledningen i ett företag tvungen att förhandla med facket om varje viktig förändring i verksamheten. I denna process är det meningen att de fackliga representanterna ska ta tillvara alla anställdas intresse. Men det finns ingen möjlighet att garantera att så sker. Icke-medlemmars intressen riskerar alltså att åsidosättas. MBL utgör således ett starkt incitament för medlemskap.

Också lagen om anställningsskydd ger facket en stark roll. När ett företag ska säga upp personal måste det antingen följa turordningsreglerna enligt principen ”sist in först ut”, eller komma överens med facket. Eftersom de flesta företag numera har nyckelpersoner de inte kan riskera att bli av med, och människor inte är utbytbara på samma sätt som tidigare, väljer företagen att förhandla med facket. Anställda icke-medlemmar riskerar då att hamna långt ned på listan och löper stor risk att förlora jobbet. I ett antal fall när icke-anslutna har klagat på att de förlorat sina jobb på grund av fackets agerande i LAS-förhandlingar har Arbetsdomstolen gått på fackets linje mot

den enskilde.¹¹ LAS har alltså gjort att det i praktiken är riskabelt för den enskilde att stå utanför facket.

På senare tid har näringslivet blivit allt mer föränderligt och människor byter jobb allt oftare. Enligt en TCO-rapport omsätts numera vart femte jobb varje år.¹² En mycket stor del av svenska arbetstagare påverkas således av MBL- och LAS-förhandlingar, och har därför intresse av att vara med i facket.

Strejkrätten gör det också svårt att stå utanför. Den som strejkar får ingen lön och den som inte är medlem får ingen ersättning från fackets konfliktkassa. Att gå till jobbet ändå och klassas som strejkbrytare av sina kolleger kräver mod. I händelse av strejk har den som inte vågar bryta mot det mycket hårda kollektiva tryck som uppstår i konflikt-situationer alltså att välja mellan att vara med i facket eller att inte få någon inkomst.

Det faktum att facket har fått rätten att administrera a-kassan är ännu ett uttryck för lagstiftarens främjande av facket. Det finns i och för sig oberoende a-kassor, och det går att vara med i a-kassan utan att vara med i facket, men det kräver en extra ansträngning. Man ska också komma ihåg att a-kassan till största delen finansieras med skatteintäkter. Här har statsmakten i praktiken alltså gett facket befogenheter som i andra fall endast innehas av myndigheter.

Ytterligare en detalj i sammanhanget är att riksdagen har stiftat lag om att avgiften till fackförbundet är avdragsgill. Medlemsavgifter till politiska partier är det däremot inte. Skattebetalarna subventionerar alltså socialdemokraterna.

Sammanfattningsvis konstateras att det visserligen inte finns något explicit juridiskt tvång att vara fackligt ansluten, men att en stor del av arbetslivets lagar, institutioner och funktioner är utformade på ett sätt som tar det fackliga medlemskapet för givet, och som gör det mycket svårt för människor att inte vara anslutna. Det går därför inte att påstå att det i realiteten är frivilligt att vara med i facket. Slutsatsen blir att en väns-termajoritet i riksdagen skapat ett system som mer eller mindre tvingar människor att finansiera socialdemokraternas valrörelser. Detta gäller även de 421 000 LO-medlem-mar som i riksdagsvalet 2002 röstade på ett borgerligt parti.

DET SUBTILA

Den roll svenska fackföreningsrörelser har tilldelats av den politiska makten är alltså mycket påtaglig. Men det finns också mer subtila mekanismer som har spelat en viktig roll för att få till den höga anslutningsgraden.

Så här står det på fackförbundet SEKO:s hemsida:

*I SEKO ska (vår kursiv) du vara med om du arbetar inom....*¹³

Det står inte "har du möjlighet att vara med", "får du vara med" eller "kan du vara med" utan att man *ska* vara med i SEKO. Detta är visserligen endast en text på en hemsida i ett av förbunden inom LO. Men ordvalet är en illustration av en norm i samhället. Arbetstagare *ska* vara med i facket. Lika självklart underförstått som att man ska ha kläder på sig.

Juridiskt-tekniskt är LO en ideell förening, ungefär som syföreningen i Arvidsjaur eller schackklubben i Säffle. Även om det är ett avgrunds djup mellan LO och de två andra när det gäller storlek, makt och pengar är alla tre privata medlemsföreningar som formellt sett är helt fristående från regering och myndigheter. Alla tre representerar olika särintressen.

De flesta människor tycker det låter märkligt och ofta provocerande när man påstår att LO är en förening som vilken som helst. Så stark är normen att LO är ett undantag.

För långt ned i folkdjupet finns en uppfattning om LO som något annat än ett särintresse, som något annat än en privat medlemsförening. Organisationen behandlas ofta som legitim representant för Sveriges medborgare, nästan som en offentlig myndighet. Det faktum att facket har fått uppgiften att sköta kvasiofficiella funktioner har fått effekt.

Det såg vi när polisen i Småland sommaren 2005 lät fackförbundet Transport vara med i razzior mot utländska lastbilschaufförer, som helt lagligt forslade bort virke efter orkanen Gudrun.¹⁴ Hur stor är sannolikheten att schackklubben i Säffle hade fått polisen med sig på att störa ut konkurrenterna på klubben i Åmål, eller att polisen hade låtit någon annan privat medlemsförening delta i razzian?

Ibland tas det inte bara för givet att människor ska vara med i facket, utan även att de ska vara aktivt engagerade. Det märktes när arbetsförmedlingen i Nyköping skickade brev till arbetslösa byggjobbare förra året. I brevet uppmanades arbetarna att delta i en facklig demonstration i Stockholm och hotades med indragen a-kassa om de uteblev.¹⁵

Inställningen att det är avvikande, eller moraliskt felaktigt, att inte vara fackligt ansluten illustreras vidare av de brev som vissa fackförbund har skickat till icke-anslutna människor som är verksamma i deras bransch. Elektrikerförbundet skickade exempelvis ett brev, som i mycket otrevlig ton meddelade att lön, arbetstid, arbetsmiljö, pensioner och sjukersättning bara finns tack vare facket, och att de som inte är medlemmar är osolidariska snyltare. Liknande brev har även skickats av andra fackföreningar.¹⁶

Ett fjärde exempel är att platsannonser för jobb i offentliga myndigheter alltid anger namn och kontaktuppgifter till de fackliga företrädarna på arbetsplatsen i fråga.

Normen i vårt land är att man ska vara med i facket. Hur kommer det sig? Förutom den tydliga roll som de fackliga organisationerna har fått av riksdagen och de incitament som skapats av ”den svenska modellen” och av lagstiftningen på arbetsmarknaden har offentlig opinionsbildning spelat en viktig roll. Så här inledde exempelvis arbetslivsminister Hans Karlsson sitt anförande i en av LO organiserad manifestation framför riksdagshuset:

Vänner,

Vi har alla kommit hit för att något har berört och oroat oss djupt – borgerlighetens försök att försvaga löntagarnas rättigheter. Ni visar att svensk fackföreningsrörelse är stark. Det är viktigt. Fackföreningar behövs mer än någonsin.

Det fanns en tid när löntagare ställdes mot löntagare. När den som krävde minst i lön fick jobb – resten fick gå hem. I en tid när en arbetares lön varken räckte till rösträtt eller mat för dagen, föddes insikten om att det krävdes fackföreningar för att förändra de många människornas liv.

Med gemensam styrka och samarbete uppnådde dessa människor mer än vad var och en kunde åstadkomma själv. Dessa pionjärer utformade de kollektivavtal som ni nu drygt 100 år senare är här för att försvara.¹⁷

Människors vanor, värderingar och beteende formas i ett samspel med omgivningen. Här spelar opinionsbildning en viktig roll. Som Timbro tidigare visat i en rad rapporter står det offentliga för en stor del av opinionsbildningen.¹⁸ Och socialdemokraterna har som bekant dominerat det offentliga Sverige under väldigt lång tid (innehaft regeringsmakten i 65 av de 74 senaste åren).

Det har lett till att betydelsen och värdet i många begrepp och företeelser har förskjutits. Exempelvis sätter de flesta numera likhetstecken mellan välfärd och skattefinansierade tjänster och transfereringar. Men begreppet handlar egentligen inte om storleken på den offentliga sektorn utan är enligt *Nationalencyklopedin* ”en samlande benämning på människors levnadsförhållanden”.

Den betydelse människor lägger i begreppet ”kollektivavtal” är också illustrativt. Ett kollektivavtal är inte en lag, utan en överenskommelse mellan två parter som står fria från det offentliga. Det är på pappret frivilligt att teckna ett sådant. Men i det offentliga samtalet anses kollektivavtal ofta, främst från socialdemokratiskt håll, vara ett krav för att ett företag ska anses rumsrent. Företagare som inte har kollektivavtal stämplas som oseriösa, till och med av regeringen. Arbetslivsminister Hans Karlsson ställde nyligen in ett besök hos ett företag i Kisa, efter att han hade fått reda på att företaget inte hade kollektivavtal.²⁰ Ett annat exempel är att många kommuner kräver kollektivavtal av de företag som ska delta i offentlig upphandling.

Det finns hundratals uttalanden från socialdemokratiska regeringsföreträdare om vikten av ett starkt fack, av att vara med i facket och av att engagera sig fackligt. Det får effekt. Så har den offentliga makten, utan att använda lagstiftningsvapnet, kunnat forma människors uppfattningar och upphöja en ideologisk ståndpunkt till samhällslelig norm.

Den officiella beskrivningen av Sveriges moderna ekonomiska historia har dragit ett stort strå till stacken. Som Timbro har visat i rapporten "Välkommen till Sverige" beskrivs historien både i kurslitteraturen i svenska för invandrare och i Integrationsverkets informationsmaterial nästan enbart i arbetarrörelsens perspektiv. Så här skulle bilden som ges kunna sammanfattas:

På 1800-talet var Sverige fattigt. Det var också stora skillnader mellan fattiga och rika. Men så började arbetarna sluta sig samman i fackföreningarna och det socialdemokratiska partiet kom till makten. Nu är Sverige ett mycket rikt land som beundras världen över för sitt utmärka sociala skyddsnät.²¹

Redogörelsen är starkt vinklad till arbetarrörelsens fördel. En alternativ beskrivning skulle kunna låta så här:

På 1800-talet var Sverige fattigt. Levnadsstandard, hälsa och medellivslängd var att likna vid dagens fattigaste länder. Men så genomfördes flera liberala reformer och satsningar på utbildning. En rad entreprenörer och innovatörer skapade företag i världsklass. Sveriges ekonomiska utveckling mellan 1870 och 1970 var den näst bästa i världen. Sedan dess har det dock gått sämre.

Denna snedvridning är inte begränsad till information som riktar sig till invandrare. Anders Johnson har i rapporten *Den felande länken* visat på liknande tendenser i gymnasiets läroböcker i historia, samhällskunskap och geografi.²²

Om människor lär sig att det är fackföreningarnas bildande som är huvudförklaringen till att Sverige i dag inte är ett u-land blir det naturligt att vara med i facket. Människor vill ju försäkra sig om att också framtiden kommer att ge välbefinnande, trygghet och hälsa.

Sveriges officiella historieskrivning är arbetarrörelsens. Det är slående att någon annan version inte bara är frånvarande, utan otänkbar. Snedvridningen verkar inte vara någon tillfällighet. Historikern Åsa Linderborg har i sin avhandling visat hur socialdemokratin medvetet använt historieskrivningen som ett maktmedel.²³ Här måste man fråga sig varför borgerligt sinnade personer inte reagerat. Allt från lärare och elever till politiker och anställda på myndigheter borde ha märkt något. Det är underligt att de inte har mäktat ta striden.

Möjligheten att påverka LO

LO och organisationens medlemsförbund satsade alltså 516 miljoner kronor på en socialdemokratisk valseger under mandatperioden 1998–2002. Detta trots att undersökningar visar att majoriteten av LO-medlemmarna varken vill betala pengar till socialdemokraterna eller ens är säkra på att de kommer att rösta på det partiet. Som nämndes tidigare röstade endast 45,6 procent av LO:s medlemmar på socialdemokraterna i riksdagsvalet 2002. I en medlemsundersökning som LO genomfört bland 30 000 medlemmar svarade endast 48,3 procent av medlemmarna att de kommer att rösta på socialdemokraterna i valet 2006.²⁴ Enligt SCB var moderaterna i december 2005 näst största parti bland LO-medlemmarna.²⁵

Det är inte bara så att de flesta LO-medlemmar inte röstar på socialdemokraterna. En mycket tydlig majoritet motsätter sig det ekonomiska stödet till partiet. En SIFO-undersökning gjord på uppdrag av SVT:s Rapport visade att hela 61 procent av medlemmarna tycker att det är fel att en del av medlemsavgiften går till socialdemokraterna, medan endast 24 procent tycker att det är rätt. 15 procent svarade att de inte vet. Ännu mer anmärkningsvärt är att endast 39 procent av de LO-medlemmar som tänker rösta på socialdemokraterna i nästa val står bakom de ekonomiska bidragen till partiet.²⁶

I januari 2006, när hon intervjuades i Ekots lördagsintervju, fick Wanja Lundby-Wedin frågan om hon kan garantera medlemmar som inte är socialdemokrater att deras medlemsavgifter inte kommer att användas till partipolitisk verksamhet. Det varken kunde eller ville hon.²⁷ Detta drabbar inte minst de 421 000 LO-medlemmar som i riksdagsvalet 2002 röstade på ett borgerligt parti.

Så här kommenterade LO:s andre vice ordförande Ulla Lindqvist Rapports tidigare nämnda undersökning om att en stor majoritet av medlemmarna motsätter sig de ekonomiska bidragen till socialdemokraterna:

”Är man emot stödet får man driva den frågan på det demokratiska sätt som man driver alla andra frågor och nu visar er undersökning det. Ni har frågat om det är rätt att man ger pengar till det socialdemokratiska partiet, men vi har inte fått sådana signaler på våra kongresser.”²⁸

Kongressen är högsta beslutande organ inom LO. Den väljer ledning och fastställer organisationens inriktning. Kongressen har alltså gett sitt stöd för den facklig-politiska samverkan och står bakom att en stor del av organisationens resurser och medlemmarnas pengar läggs på en socialdemokratisk valseger.

Hur kommer det sig att valresultatet och opinionsundersökningar skiljer sig i så hög grad från de beslut som tas på LO-kongressen? Finns det odemokratiskt grus i LO:s beslutsmaskineri? Svaret är ja. Den som inte ”delar arbetarrörelsens värderingar” gör sig icke besvär.

I LO:s stadgar §1 står det att organisationen ska ”verka för en samhällsutveckling på grundval av politisk, social och ekonomisk demokrati”.²⁹ Vad detta innebär mer konkret anges inte. Men eftersom alla i LO:s ledning är socialdemokrater, organisationens ordförande sitter i partistyrelsens verkställande utskott, organisationen har gemensamt kampanjkontor med socialdemokraterna på LO:s kansli och just nu annonserar för partiet för miljontals kronor blir det tydligt att särskilt långt från partilinjens kan en person inte stå om hon vill ha något inflytande.

Det är förbunden som utser ombud till LO-kongressen. Kommunal, IF Metall och Handels står tillsammans för 198 av de sammanlagt 300 ombuden och har alltså en klar majoritet.³⁰ Dessa förbunds stadgar ger tydliga besked när det gäller ideologin och hur medlemmarna ska förhålla sig till dessa.

Största förbundet är Kommunal, som ensamt utser mer än en tredjedel av alla ombud till LO-kongressen. I dess stadgar 3§ står det att förbundet har som ändamål att ”verka för en samhällsutveckling på demokratisk socialistisk grundval”. Enligt 10§ kan den som ”uppsåtligt brutit mot stadgarna” eller ”vägrat rätta sig efter föreskrifter som har stöd i stadgar eller kongress/förbundsmötes beslut” uteslutas. ”Detsamma gäller då medlem bedriver eller stöder sådan verksamhet som är oförenlig med organisationens ändamål eller på annat sätt uppträder illojalt.”³¹ Den som inte är demokratisk socialist, för att inte tala om aktiv i ett borgerligt parti, har alltså inte bara mycket liten möjlighet att bli förtroendevald utan är också diskvalificerad från något som helst inflytande på organisationens politik.

Det näst största förbundet IF Metalls stadgar har inte lika hårda ideologiska formuleringar som Kommunal, men i ändamålsparagrafen (2§) heter det bland annat att ”Förbundet ska genom denna gemenskap stärka arbetarnas makt i förhållande till kapitalets makt”. 10§ kräver lojalitet och lydnad av medlemmarna.³² Handels ändamålsparagraf liknar LO:s. Enligt stadgarnas 1§ ska förbundet bland annat ”verka för politisk, social, ekonomisk och kulturell demokrati”. Förbundet har också lojalitets- och uteslutningsparagrafer liknande de redan nämnda förbundens stadgar (9§ respektive 11§).³³

Såväl LO som de tre största LO-förbunden har alltså en socialistisk formulering i stadgarnas ändamålsparagrafer och kräver lojalitet med stadgarna av sina medlemmar.³⁴ Det gör det i praktiken omöjligt för medlemmar som inte delar dessa värderingar att bli förtroendevalda och att verka för en annan politisk inriktning för förbunden. Så cementeras den ideologiska inriktningen.

Ett motargument skulle kunna vara att stadgarna i realiteten inte följs, utan att ovanstående formuleringar är kvarlämningar från gamla tider.³⁵ Men faktum är att den ideologiska renhållningen inom LO är mycket aktiv och partipiskan viner. Inte minst när det gäller de anställda.

Zakarias Winberg fick hösten 2005 sparken från arbetet som försäkringsinformatör på LO-distriktet i Falun. Detta sedan han skrivit en debattartikel som kritiserade regeringens alkoholpolitik. Det visade sig att han var aktiv kristdemokrat och som sådan kan man inte arbeta i LO.

– Vi kontrollerar alltid om de som vi anställer delar arbetarrörelsens värderingar, säger Sten-Åke Mörk, ombudsman för Faluns LO-distrikt, till tidningen *Världen Idag*. De som får jobb är de som delar arbetarrörelsens värderingar.³⁶

LO:s andra vice ordförande Ulla Lindqvist menar att det inte krävs partibok för att få anställning i organisationen³⁷. Men ett antal händelser visar att historien om Zakarias ingalunda var någon engångsföreteelse. Den mångårige LO-utredaren Jan Edlings rapport om hur det egentligen ser ut med arbetslösheten censurerades.³⁸ När den före detta riksdagsmannen och numera LO-utredaren Hans Karlsson sa att den verkliga arbetslösheten ligger någonstans mellan 20 och 25 procent tystades han effektivt.³⁹ Och dåvarande chefen för LO Idédebatt, Olle Sahlström, fick gå för att han verkade mot just facklig-politisk samverkan.⁴⁰

Vilken möjlighet har den majoritet av medlemmarna som motsätter sig LO:s mångmiljonstöd till socialdemokraterna att få sin vilja igenom, när de inte kan bli valda till förtroendeuppdrag i rörelsen och när de inte kan få anställning i LO?

Grundläggande för hur arbetarrörelsen resonerar i denna fråga är två idéer. Den första är att klasstillhörigheten avgör ens ideologiska och därmed partipolitiska tillhörighet. Det naturliga för en LO-medlem är därför att vara socialist, eller i alla fall socialdemokrat. (Fram till för 15 år sedan anslöts alla LO-medlemmar också enligt denna logik kollektivt och automatiskt till det socialdemokratiska partiet. Numera tillämpas bara organisationsanslutning, vilket innebär att hela fackklubbar, efter majoritetsbeslut, går med i partiet.) Den andra är att majoritetens rätt att disponera minoritetens resurser inte ska ha några starka begränsningar. Båda idéerna är tvivelaktiga i demokratiskt perspektiv.

Men om det finns en sådan stor majoritet som motsätter sig hur LO:s ledning driver organisationen, borde medlemmarna då inte gå ur LO och bilda alternativa fackförbund och en egen centralorganisation?

Det är naturligtvis en övermäktig uppgift att bygga upp en fungerande organisation som kan ta upp konkurrensen med LO. LO och medlemsförbunden har 10-tals miljarder kronor i fonder, ett omfattande nätverk och tusentals anställda, hundraåriga tradi-

tioner och mycket täta kontakter med den politiska makten. Hur skulle en konkurrent till en sådan mastodont kunna bildas?

Det finns visserligen de som har gjort det. SAC Syndikalisterna är en oberoende fackförening som står fri från LO. SAC är dock en mycket liten organisation som spelar en ytterst marginell roll, både på arbetsmarknaden och i politiken. Organisationen har också kritiserat samarbetet mellan LO och SAP.⁴¹

Huvudinvändningen mot argumentet att ”det är fritt att bilda egna fackförbund om det inte passar” är dock att det inte kan vara rimligt att människor ska behöva välja mellan att själva bilda och driva stora organisationer eller att betala pengar till socialdemokraterna för att kunna tillvarata sina intressen på arbetsmarknaden.

En internationell utblick

I internationellt perspektiv skiljer sig Sverige från andra länder när det gäller den täta kopplingen mellan LO och det socialdemokratiska partiet. Danska LO avbröt 2003 det politiska och ekonomiska samarbetet med socialdemokraterna. När en majoritet av medlemmarna inte längre är socialdemokrater ska organisationen inte heller vara det:

”Vi måste ändra oss och våra värderingar i takt med dagens anställda för att kunna försvara deras intressen,” sa LO:s ordförande Hans Jensen.⁴²

I Storbritannien är de traditionellt starka banden mellan Labour (partiet) och TUC (Trade Union Congress) sedan länge svagare.

I många andra länder är de fackliga organisationerna uppdelade efter politisk tillhörighet, i stället för efter utbildningsgrad. I Belgien finns det vid sidan av den socialistiskt inriktade organisationen både ett liberalt och kristet alternativ. Det ger människor som vill vara med i facket en möjlighet att välja. I Frankrike finns det bland annat kristna, allmänna och kommunistiska fackliga centralorganisationer.⁴³

Avslutning

Staten har skapat mycket starka incitament att vara med i facket. LO finansierar socialdemokraternas valrörelse. För att påverka LO måste man vara förtroendevald och för att bli förtroendevald måste man stå för socialistiska värderingar.

LO är alltså inte primärt en organisation för Sveriges löntagare, utan en socialistisk kampanjorganisation som använder medlemmarnas pengar för att bedriva partipolitisk verksamhet, mot deras vilja.

45,6 procent av LO:s 1,83 miljoner medlemmar röstar på socialdemokraterna.⁴⁴ Det är ungefär 834 000 personer. Sverige har ungefär 6 619 000 röstberättigade medborgare. De s-röstande LO-medlemmarna utgör alltså 12,6 procent, eller runt en åttondel, av väljarkåren. Och, som påpekades ovan, en majoritet bland dem är tveksamma till det ekonomiska stödet till socialdemokraterna. Ändå är det med dessa medlemmars partisympatier som maktsamarbetet mellan LO och socialdemokratin motiveras. Denna åttondels påstådda åsikter får också oproportionerligt stort inflytande över svensk politik. Det är ett allvarligt demokratiskt problem

En intressant detalj i sammanhanget är att det krävs handlingskraft, en hög grad av självständighet och riskbenägenhet för att inte vara med i facket. Det är just sådana egenskaper som socialdemokrater anser att människor inte har och att det därför krävs en rad offentliga och kollektiva sociala skyddsnät.

Det är naturligtvis en fullt legitim politisk hållning att tycka att det är bra att människor är fackligt anslutna. Därför är det inte något problem att det finns politiker som verkar för en hög facklig anslutningsgrad. Men eftersom LO är mycket tätt förknippad med socialdemokraterna och regeringen, blir politiska beslut som främjar fackligt medlemskap i praktiken beslut om att främja socialdemokraterna och regeringen. Och detta sker med medborgarnas pengar och på andra politiska partiers bekostnad.

Arbetarrörelsen brukar försvara sig med att det är helt naturligt för LO och socialdemokraterna att samarbeta. De är två grenar i samma rörelse och LO bildade en gång det socialdemokratiska partiet. Ett parti och en fackförening får gärna ha starka band. Problemet uppstår när staten används som ett verktyg för att stärka de båda grenarna.

LO:s medlemmar är inte i majoritet, varken bland Sveriges befolkning, bland dem som arbetar eller bland dem som är fackligt anslutna. TCO och SACO har tillsammans fler medlemmar än LO.

”LO var ju mer dominerande i ett samhälle där vi hade en annan struktur på arbetsmarknaden. Vi ser att vi har fler utbildade akademiker, så det kanske är en naturlig följd av strukturförändringar på arbetsmarknaden,” kommenterar Wanja Lundby-Wedin utvecklingen.⁴⁵

Varför drar arbetarrörelsens eliter inte några slutsatser av detta?

På LO:s hemsida finns en text som med oro diskuterar att allt färre medlemmar står bakom samarbetet med socialdemokraterna. I stället för att som i Danmark anpassa sig till verkligheten drar LO-ledningen slutsatsen att organisationen ska påverka medlemmarnas uppfattning.⁴⁶

Ett anständighetskrav är att arbetarrörelsen åtminstone deltar i en ordentlig diskussion kring de demokratiska konsekvenserna av miljonrullningen och det täta samarbetet mellan LO och socialdemokraterna.

NOTER

1. Motion 2004/05:K334, <www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GS02K334>. Merparten av dessa miljoner var arbetskraft, vilket dock inte gör summan mindre eller mindre anmärkningsvärd. Hamilton uppskattar värdet av de personella resurserna till 436 miljoner kronor.
2. Sveriges befolkning är enligt SCB 9 047 752, <www.scb.se>.
3. Center for Responsive Politics, <www.opensecrets.org/bush/index.asp>, med data från den amerikanska valmyndigheten, Federal Elections Commission.
4. Växelkurs 1 USD = 7,80 SEK, enligt <www.forex.se>.
5. US Census Bureau News, <www.census.gov/Press-Release/www/releases/archives/population/006142.html>.
6. "Vad har hänt med LO:s krav inför valet 2002?" Ulla Johansson, se <data.s-info.se/data_page/1027/documents/Vad_har_hant_med_LOs_krav_infor_valet_2002.doc>.
7. I valet 2002 röstade enligt SCB 45,6 procent av LO:s medlemmar på socialdemokraterna. Av de LO-medlemmar som deltog i valet lade visserligen 58 procent sin röst på socialdemokraterna. Se <www.scb.se/statistik/ME/ME0106/2002A01/ME0106_2002A01_BR_05_ME04SA0401.pdf>, tabell 12 sid 149. Men valdeltagandet bland LO-medlemmar var endast 78,7 procent. Se <www.scb.se/statistik/ME/ME0105/2003M00/ME13SM0301.pdf>, tabell 9 sid 12. 78,7 procent av 50 procent är 45,6 procent.
8. Rapport i Sveriges Television den 9:e april 2006, <svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=22620&a=570811&lid=puff_401860&lpos=rubrik> samt *Valu 2002*.
9. Se exempelvis Wanja Lundy-Wedin i Ekots lördagsintervju (Sveriges Radio) den 28 januari 2006, <www.sr.se/cgi-bin/ekot/artikel.asp?Artikel=757888>, eller LO:s andre vice ordförande Ulla Lindqvist i SVT:s Rapport den 9:e april 2006, <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=22620&a=570811&lid=puff_401860&lpos=rubrik>.
10. Enligt SCB var år 2001 79,8 procent av arbetskraften fackligt ansluten och enligt *Industrial Relations in Europe 2004* var anslutningsgraden 2002 nere på 78 procent och fallande.
11. Formellt är det arbetsgivarens linje, eftersom det är denne som slutligen genomför uppsägningarna. Se exempelvis AD:s dom i mål nummer 114/96. I ett annat mål, AD 108/95, beskrivs ett förslag till avtalsturlista upprättad av en lokal facklig organisation så här: "Turordningslista enl. anciennitet, *med undantag för icke fackliga medlemmar* samt för anställda som vid upprepade tillfällen bevisligen ej skött sitt arbete." (Min kursivering). Notera hur oorganiserad arbetskraft med ett penndrag likställs med arbetstagare som inte sköter sitt jobb.
12. *Fler och bättre jobb*. (TCO granskar nr 09/05). Den 16 maj 2005, <www.tco.se/FileOrganizer/TCOs%20webbplats/Publikationer/rapporter/TCO-granskar/2005/Nr92005Flerochbättrejobbnr92005.pdf>.
13. <www.seko.se>. Klicka på "Om SEKO, Organisation, Om medlemmarna".

-
14. Se SVT:s "Smålandsnytt",
<<http://svt.se/svt/road/Classic/shared/mediacenter/index.jsp?d=33745&a=459523>>.
15. SVT:s Rapport, den 18 mars 2005,
<<http://svt.se/svt/road/Classic/shared/mediacenter/index.jsp?d=30972&a=355212>>.
16. Både Elektrikerförbundets brev och en brevväxling med Wanja Lundby-Wedin med anledning av dessa brev finns på <www.munkhammar.org>.
17. Talet hölls den 17 mars 2005 och finns på <www.regeringen.se/sb/d/5163/a/40697>.
18. Timbro har i tre olika rapporter visat att både myndigheter och statliga bolag allt mer ägnar sig åt opinionsbildning. Det finns till och med flera myndigheter som har opinionsbildning som sin främsta uppgift. Se Maria Rankka: "Myndigheterna – från fristående ämbetsverk till rörelsedrivna idéfabriker", Stockholm: Timbro juni 2005; Ulrik Franke & Fredrik Erixon: "Den skattefinansierade idémarknaden", Stockholm: Timbro juni 2005; samt Maria Rankka & Maria Malmer: "I monopolens tjänst", Stockholm: Timbro april 2006.
19. *Nationalencyklopedin*, tjugonde bandet, sid 106. Bra Böckers förlag.
20. *Östgöta Correspondenten*, Corren, den 1:a april 2006,
<www.corren.se/archive/2006/4/1/1v224e4hsrmikbl.xml?category1=1096984640-4&category2=1096984640-6>.
21. Patrik M Andersson, Nima Sanandaji & Fredrik Segerfeldt: "Välkommen till Sverige – om politisk snedvridning i kurslitteraturen i svenska för invandrare". Stockholm: Timbro, april 2006.
22. Svenskt Näringsliv 2002.
23. *Socialdemokraterna skriver historia : historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892–2000*. Historiska Institutionen, Uppsala Universitet, 2001.
24. *Vad tycker du? Valet är ditt*. LO-rapport,
<[www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/85C6AF92373E1AF8C12571150043E7E6/\\$file/valets viktigastefragor_webb.pdf](http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/85C6AF92373E1AF8C12571150043E7E6/$file/valets viktigastefragor_webb.pdf)>. Denna undersökning hade en svarsfrekvens på endast 10 procent, och bör därför tolkas med stor försiktighet. Dessutom finns det anledning att anta att det finns viss överrepresentation av socialdemokrater bland dem som svarat.
25. *LO-tidningen*, den 19 januari 2006,
<<http://lotidningen.lo.se/nyheter/artikel.asp?type=ARTIKEL&nID=1692>>.
26. Rapport i Sveriges Television den 9:e april 2006,
<http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=22620&a=570811&lid=puff_401860&lpos=rubrik>.
27. Se Sveriges Radios hemsida, <www.sr.se/cgi-bin/ekot/artikel.asp?Artikel=757888>.
28. Rapport i Sveriges Television den 9:e april 2006,
<http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=22620&a=570811&lid=puff_401860&lpos=rubrik>.
29. LO:s stadgar finns inte tillgängliga på organisationens hemsida, men går att beställa från dess kansli.
30. Se LO:s hemsida:
<www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/6E9ADCFFC3E6C9BFC1256E840049F579>. Kommunal hade vid senaste kongressen 2004 106 ombud och Handels 26. Vid den tidpunkten fanns fortfarande
-

Metall (53 ombud) och Industrifacket (13 ombud). Dessa slogs vid årsskiftet 05/06 ihop och bildade IF Metall.

31. Kommunals stadgar finns på förbundets hemsida:

<www.kommunal.se/files/050614094742294/Stadgar_2004.pdf>.

32. IF Metalls stadgar finns på förbundets hemsida:

<www.ifmetall.se/home/ifmetall/home.nsf/LUUnique/stadgar>.

33. Handels stadgar finns på förbundets hemsida:

<[www.handels.se/home/handels2/home.nsf/unidView/7E2F46DEEDB5CFADC1256F1C004270D2/\\$file/stadgar-from-jan-2002.pdf](http://www.handels.se/home/handels2/home.nsf/unidView/7E2F46DEEDB5CFADC1256F1C004270D2/$file/stadgar-from-jan-2002.pdf)>.

34. LO:s uteslutningsparagraf gäller dock bara medlemsförbunden, inte enskilda medlemmar.

35. Vad gäller IF Metall är åldersargumentet knappast möjligt, eftersom organisationens stadgar inte ens har sex månader på nacken. Å andra sidan är det förbundets stadgar det minst hårdföra av de tre förbunden som undersökts.

36. *Världen Idag*, 23/9-05, <www.varldenidag.se/?aid=2658>.

37. Se LO:s hemsida,

<www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/5E235DF4BF861985C1256E68005636A4>.

38. *Aftonbladet* 2005-05-18.

39. *Dagens Industri* 2005-03-16.

40. *Aftonbladet* 2005-05-21 samt LO:s hemsida,

<www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/5E235DF4BF861985C1256E68005636A4>.

41. Se exempelvis *Arbetaren* nr 15/2005 och nr 17-18/03.

42. *SEKO-magasinet* februari 2003, <www.sekomagasinet.se/2003/01/utrik.htm>.

43. Se Europafackets hemsida för en genomgång av dess medlemmar, <www.etuc.org/a/82>.

44. För medlemssiffror, se

<[www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/860B98FD8158764AC12571390035E064/\\$file/medlemmar05.pdf](http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/860B98FD8158764AC12571390035E064/$file/medlemmar05.pdf)>.

45. <www.sr.se/Ekot/artikel.asp?artikel=802831>.

46. <www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/A57E80D715E6A647C1256EBC0034C4CE>.

LITTERATUR

Fler och bättre jobb? : nya och försvinnande jobb i Sverige 1987–2003. Stockholm: TCO, 2005.

Hernborn, Hans m fl, *Valu 2002 : Swedish exit polls.* Stockholm: Sveriges Television, 2002.

Industrial relations in Europe, 2004/European Commission, Directorate-General for employment and Social Affairs, Unit D.1. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Union, 2004 (Employment & social affairs).

Linderborg, Åsa, *Socialdemokraterna skriver historia : historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892–2000.* Stockholm: Atlas, 2001.

Vad tycker du? : Valet är ditt! : nu har LO-förbundens medlemmar sagt vad de tycker! Stockholm: Landsorganisationen, 2006 (Valets viktigaste frågor).